

Sąd Najwyższy odpowiedział na kluczowe pytania w sprawach frankowiczów

Gdy umowa z bankiem zawiera abuzywne klauzule, nie można ich zastąpić innymi przepisami. Na te i inne ważne dla frankowiczów pytania odpowiedziała Izba Cywilna SN w czwartek wieczorem.

Niedozwolone postanowienia umowy nie mogą być zastąpione innymi przepisami. A pozostała część umowy frankowej nie może obowiązywać.

Roszczenia banku i frankowicza są odrębne, mogą być samodzielnie dochodzone. Nie stosuje się w tych sprawach tzw. teorii salda. Każda ze stron może dochodzić swych należności na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu. Bank zwrotu wypłaconego kredytu, a kredytobiorca zwrotu kwot, które świadczył bankowi.

Przedawnienie roszczeń banku zaczyna biec od dnia, kiedy kredytobiorca oświadczył, że nie zgadza się na umowę kredytu z abuzywnymi postanowieniami.

Jeżeli umowa kredytu nie wiąże, żadna ze stron nie ma podstaw do żądania odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych od spełnienia świadczenia do dnia popadnięcia w opóźnienie co do jego zwrotu.

KLUCZOWE PYTANIA O SPRAWY FRANKOWICZÓW. SN ODPOWIADA

Od skierowania na wokandę Izby Cywilnej sześciu kluczowych dla spraw frankowych pytań minęły ponad trzy lata.

Pierwsza prezes SN prof. Małgorzata Manowska zapytała SN w szczególności, czy po unieważnieniu umowy o kredyt frankowy powstają odrębne roszczenia za spełnione świadczenia na rzecz drugiej strony umowy, czy tylko jedno o zapłatę nadwyżki, czyli rozliczenie salda.

Kolejne dotyczyło liczenia przedawnienia roszczeń jednej i drugiej strony umowy; i pytanie wtedy najważniejsze: czy banki mogą żądać wynagrodzenia za korzystanie z pożyczonych pieniędzy.

PRAWNICY FRANKOWICZÓW: ODPOWIEDZI IZBY CYWILNEJ SĄ JUŻ WŁAŚCIWIE ZBĘDNE

Rozpatrywanie pytań frankowych szło z oporami za sprawą większości w Izbie Cywilnej złożonej z sędziów ze starego nadania, którzy skierowali nawet pytanie do TSUE, by ten wypowiedział się co do legalności nowych sędziów. Pytanie zostało w styczniu br. odrzucone. Wskazano, że w takiej sprawie nie ma potrzeby angażowania TSUE i Izba Cywilna obecnie złożona w większości z nowych sędziów (20 na 30 w ogóle) mogła do pytań frankowych wrócić.

W międzyczasie TSUE w szeregu kwestiach zawartych w tych pytaniach odpowiedział. Wraz z kolejnymi orzeczeniami TSUE zwłaszcza wśród prawników reprezentujących frankowiczów narastał pogląd, że odpowiedzi Izby Cywilnej są już właściwie zbędne, a uchwała przegłosowana przez nowych sędziów może być kwestionowana.

- W obecnej sytuacji prawnej Sądu Najwyższego najlepszym wyjściem byłoby, gdyby uchwała w sprawie frankowiczów nie została ogłoszona. Niezależnie bowiem od tego, w jaki sposób SN odpowie na przedstawione mu pytania, uchwała podjęta w składzie złożonym z tzw. neosędziów SN będzie budziła uzasadnione wątpliwości prawne, nie będzie uznawana i nie tylko niczego nie wyjaśni, ale wręcz utrudni i skomplikuje procesy sądowe — mówi "Rzeczpospolitej" Radosław Górski, radca prawny.

Inaczej na rolę SN patrzy Henryk Walczewski, sędzia sądu frankowego:

- Uchwała zmierzająca do wyjaśnienia nadal aktualnych i społecznie doniosłych wątpliwości prawnych nie będzie spóźniona. Dyrektywa konsumencka (93/13) odsyła do prawa krajowego, którego wykładnia należy do SN, gdzie TSUE nie ma właściwości. Sąd Najwyższy może więc się skupić nad tym, jak przywrócić równowagę praw i obowiązków stron zaburzoną w umowie kredytowej.

Do tej równowagi nawiązuje też prof. Maciej Gutowski z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, adwokat:

- TSUE wskazał minimalne granice ochrony konsumenta wynikające z dyrektywy konsumenckiej, a przełożenie ich na grunt prawa polskiego należy do sądów polskich i to one powinny dostosować ustanowiony przez TSUE poziom ochrony do reguł prawa polskiego. Określony przez TSUE poziom ochrony konsumenta wymaga racjonalizacji, bo dzisiaj wahadło jest zbyt mocno wysunięte w kierunku frankowiczów.

ZASADA PRAWNA

Uchwała całej Izby SN (wystarczy obecność jej połowy sędziów i przegłosowanie większością) z chwilą jej podjęcia uzyskuje moc zasady prawnej. To oznacza, że jeżeli jakkolwiek skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej, przedstawia powstałe zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi całej izby, a odstąpienie od zasady prawnej wymaga ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały odpowiednio przez właściwą izbę, połączone izby lub pełny skład SN. W praktyce taka zasada dość długo obowiązuje, a sądy powszechnie ją stosują, gdyż sprzeczny z zasadą wyrok będzie – jeśli trafi do SN – uchylony.

SPRAWY FRANKOWE: PEŁNA TREŚĆ PYTAŃ PRAWNYCH PIERWSZEJ PRZEZ SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. "Czy w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie wiąże konsumenta, możliwe jest przyjęcie, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów?", a w razie odpowiedzi przeczącej:
2. "Czy w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego do takiej waluty umowa może wiązać strony w pozostałym zakresie?"
3. Czy w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu denominowanego w walucie obcej umowa ta może wiązać strony w pozostałym zakresie?"

niezależnie od treści odpowiedzi na pytania 1-3:

4. „Czy w przypadku nieważności lub bezskuteczności umowy kredytowej, w wykonaniu której bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają odrębne roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron, czy też powstaje jedynie jedno roszczenie, równe różnicy spełnionych świadczeń, na rzecz tej strony, której łączne świadczenie miało wyższą wysokość?
5. Czy w przypadku nieważności lub bezskuteczności umowy kredytowej z powodu niedozwolonego charakteru niektórych jej postanowień bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kwot wypłaconych z tytułu kredytu rozpoczyna się od chwili ich wypłaty?

6. Czy, jeżeli w przypadku nieważności lub bezskuteczności umowy kredytowej którejkolwiek ze stron przysługuje roszczenie o zwrot świadczenia spełnionego w wykonaniu takiej umowy, strona ta może również żądać wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych przez drugą stronę?"

Pełny tekst uchwały, w którym Sąd Najwyższy odpowiedział na pytania, poniżej.

PIERWSZE OCENY PO UCHWALE FRANKOWEJ

Dr Mariusz Korpalski, radca prawny reprezentujący frankowiczów:

„Uchwała stanowi, że przedawnienie roszczeń banku należy liczyć od momentu podniesienia przez konsumenta wobec banku nieuczciwego charakteru warunku. Takie stanowisko wydaje się sprzeczne z orzecznictwem TSUE, w którym wskazano, że sankcja zastosowania nieuczciwego warunku ma charakter automatyczny i nie wymaga żadnej aktywności ze strony konsumentów. Bank nie powinien czekać (często latami) aż konsument zorientuje się, że warunek jest nieuczciwy. Bank może przecież wezwać konsumenta do zajęcia stanowiska w sprawie potencjalnej rezygnacji z korzystania z sankcji. Zmiękczenie sankcji w przypadku naruszenia przepisów unijnych w porównaniu do sankcji w przypadku naruszenia przepisów „czysto” krajowych wydaje się sprzeczne z zasadą równoważności (prawa unijnego i prawa krajowego).”

Marcin Szymański, adwokat reprezentujący frankowiczów:

„Uchwała Izby Cywilnej potwierdza dotychczasową korzystną dla konsumentów linię orzecniczą SN. Uchwała zgodna jest także z orzecznictwem TSUE. Nowością jest jedynie kategorię rozstrzygnięcie SN, że roszczenia banków o zwrot kapitału wypłaconego w wykonaniu nieważnej umowy przedawnia się w terminie 3 lat od chwili w której konsument zakwestionował abuzywne postanowienia.”

Wojciech Wandzel, adwokat reprezentujący banki:

„Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN w kwestii nieważności umów kredytu potwierdziła, choć przy kilku zdaniach odrębnych, dominujące stanowisko sądów powszechnych. Natomiast w zakresie nowości wskazać należy na dwie kwestie. Po pierwsze, SN przesądził, że termin przedawnienia roszczeń banku biegnie dopiero od momentu zakwestionowania umowy kredytu przez konsumenta. Tym samym za całkowicie nietrafne trzeba uznać tezy głoszone przez niektórych pełnomocników konsumentów, jakoby termin ten biegł już od wypłaty kredytu. Po drugie, SN kategorię przesądził, że konsumentom nie przysługuje roszczenie o wynagrodzenie za korzystanie przez bank z ich kapitału, a głosy o istnieniu takiego roszczenia pojawiały się na kanwie wyroku TSUE z 15 czerwca 2023 roku.”

SZEF SĄDU FRANKOWEGO O UCHWALE IZBY CYWILNEJ

- Uchwała wyjaśnia szereg kwestii frankowych ale niezwykle ciekawe i ważne dla praktyki orzecniczej będzie też pisemne jej uzasadnienie - mówi sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie Tomasz Niewiadomski, przewodniczący XXVIII Wydziału Cywilnego, który rozpatruje sprawy frankowiczów.
- **Jak pan ocenia podjęcie uchwały frankowej?**
- Ten fakt należy ocenić ocenić bardzo pozytywnie. Uchwała udziela odpowiedzi na kluczowe pytania w sprawach frankowych, tj. jakie są skutki stwierdzenia abuzywności klauzul przeliczeniowych w umowach kredytów indeksowanych lub denominowanych do walut obcych. Dodatkowo potwierdza ona słuszność linii orzecniczej która wydaje się już w dużej mierze utrwalona. Sąd Najwyższy dochodzi bowiem do podobnej konkluzji jak większość sędziów w moim wydziale czy w Sądzie Apelacyjnym w Warszawie.

– **Co by pan w tej uchwale podkreślił?**

– To, że wyjaśnia ona jeden z istotnych problemów, tj. moment rozpoczęcia biegu przedawnienia roszczeń banków. Ta kwestia budziła wątpliwości i też utrudniała czasami wypracowanie stanowisk ugodowych. Obecnie wydaje się jasne, że roszczenia banków o zwrot kapitału kredytów w dużej mierze nie są przedawnione, nie są natomiast zasadne żądania banków o jakiegokolwiek inne roszczenia poza zwrot kapitału. W przypadku wynagrodzeń o korzystanie z kapitału to stanowisko SN jest również podobne jak w przypadku orzecznictwa TSUE. - Różnica jest taka, że SN wskazał, iż obie strony, tj. także kredytobiorcy, nie mają takich roszczeń.

– **Co dalej, uchwała wszystkiego zapewne nie wyjaśnia?**

– Uchwała owszem nie wyjaśnia jeszcze wszystkich kwestii, tym niemniej jest to kolejny istotny krok w kierunku rozwiązania problemu spraw „frankowych”. Z pewnością niezwykle ciekawe i ważne dla praktyki orzeczniczej będzie też pisemne uzasadnienie uchwały, o którym mówiła prezes Joanna Misztal – Konecka w ustnych motywach rozstrzygnięcia.

PEŁNA TREŚĆ UCHWAŁY FRANKOWEJ CAŁEJ IZBY CYWILNEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. W razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.
2. W razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.
3. Jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron.
4. Jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kwot wypłaconych z tytułu kredytu rozpoczyna się co do zasady od dnia następującego po dniu, w którym kredytobiorca zakwestionował względem banku wiązanie postanowieniami umowy.
5. Jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, nie ma podstawy prawnej do żądania przez którąkolwiek ze stron odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych w okresie od spełnienia nienależnego świadczenia do chwili popadnięcia w opóźnienie co do zwrotu tego świadczenia.

Na podstawie art. 87 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym uchwała ma moc zasady prawnej.

Opracował: Marek Domagalski

Pierwotnie tekst ukazał się: Rzeczpospolita, 25.04.2024